

Metodické listy 01/04

TECHNIKA A TECHNOLOGIE CHOVU SKOTU

DOJNICE, JALOVICE

Informace pro chovatele, poradce a projektanty

BOXOVÉ LOŽE – netradiční podlahoviny

Velmi často se diskutuje otázka volby vhodného, ale také investičně nenáročného boxového lože jak pro rekonstruované, tak i nové stelivové i bezstelivové stáje. V současné době jsou navrhovány a užívány dva hlavní typy boxových loží. Ve stelivových boxových stájích převažují tzv. hluboké boxy s podestýlkou různého druhu (hnůj + sláma, sláma, piliny, hobliny, ale i písek apod.) a v bezstelivových stájích tzv. vysoké boxy s matracemi nebo rohožemi, v horším případě jen s povrchem z betonové mazaniny.

Zkušenosti z posledních let ukazují, že hluboké stelivové boxy lze vcelku bezproblémově provozovat i ve stájích s produkcí kejdy, resp. mrvy se sušinou <11 %. Jsou nastýlány netradičními, avšak v praxi osvědčenými způsoby. Uvedené varianty jsou vhodné především pro rekonstrukce původních stelivových stájí, kdy se významně sníží stavební náklady na betonáž vysokých boxových loží.

Schéma technologických systémů

Systém	Podlahovina lože	Typ boxu	Vyprodukuje se	Přistýlá se
Stelivový (produkce mrvy)	Sláma	Hluboký	Chlévská mrva	2,5 kg/den/DJ
	Piliny			dle nasákavosti
NETRADIČNÍ PODLAHOVINY Stelivový (produkce kejdy)	Sláma + hnůj (sendvič I.)	Hluboký	Kejda s příměsí steliva (resp. mrva o suš. <11%)	1,5–2 kg krátce řez. slámy/den/box
	Sláma + vápenec (sendvič II.)			0,5 kg/den/box
	Písek + sláma			0,3-0,5 kg/den/box
	Separovaná kejda s vápencem			0,5-0,8 kg/den/box
Bezstelivový	Betonová podlaha	Vysoký	Kejda	drcená sláma, piliny 0,5 l/den/box nebo posyp vápencem
	Rohož			
	Matrace			

Hluboké boxové lože

Vysoké boxové lože

Stelivový systém

Slamnaté lože

Sendvič s drcenou slámou
nebo separovanou kejdou**Bezstelivový systém**

Matrace

Čistota krav vers. technologický systém

Čistota krav je jistým ukazatelem hygieny a komfortu stájového prostředí. Je to významný faktor ovlivňující

Matrace posypaná mletým vápencem

nejen zdraví chovaných dojníc, ale také obecný pohled na jejich pohodu, resp. welfare. Z praktického pohledu je čistota vemene spojena jak s potřebou práce a spotřebou vody na čištění struků vemene, tak s obrovským rizikem kontaminace mléka výkaly, včetně ataku mikroorganismů do strukového kanálku. Ze vzájemného hodnocení všech systémů vyplynulo, že čistota krav v bezstelivových stájích je velmi problematická. Ze zkušeností vyplynul poznatek o nutnosti pravidelného „vysušování“ alespoň 60 cm širokého pásu v zadní části boxového lože materiálem, který je schopný do sebe vstřebat nadbytečnou vlhkost, vzniklou např. rozstříkáním moči, výronem mléka apod. Situace je dramatická především v zimních měsících, kdy je přirozený odpar vody z loží minimální.

Bezstelivové ustájení nemůže být stoprocentně bezstelivové!!!

- **Vysoké lože s matracemi, event. s rohožemi nebo betonovým povrchem způsobí silnější znečištění zvířat, zvláště u stáji s povrchovým vyhrnováním hnojných chodeb, a proto je třeba:**

- ➔ Přistýlat zadní část lože drcenou slámou či pilinami v dávce cca 0,5 litru na stání a den.
- ➔ Posypat zadní část lože v pásu širokém cca 60 cm mletým vápencem.

- **Tím se přispívá k:**

- ➔ vyšší čistotě krav,
- ➔ lepšímu zdravotnímu stavu krav,
- ➔ prodloužení doby ležení o 8-10 %,
- ➔ snížení potřeby práce na očistu vemene,
- ➔ snížení spotřeby vody,
- ➔ snížení rizika kontaminace mléka výkaly.

Zkušenosti z posledních let ukazují, že hluboké, stelivové boxy lze vcelku bezproblémově provozovat i ve stájích s produkcí kejdy. Tato boxová lože jsou nastýlána netradičními, avšak osvědčenými způsoby. Jejich užití je vhodné především při rekonstrukcích původních stelivových stáji s hlubokými boxy, kdy se předpokládá produkce kejdy, resp. řídké mrvy s povrchovým vyhrnováním chodeb do kanálů.

→ Sláma + hnůj

SENDVIČ I.

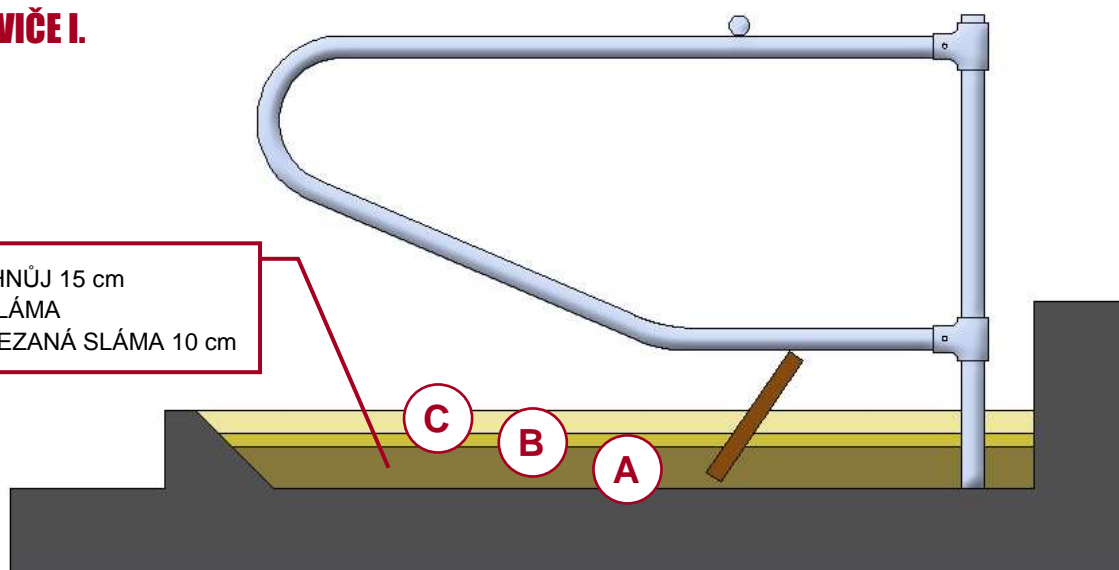
Před více než sedmi lety jsme se na celé řadě zemědělských podniků s relativním úspěchem snažili o prosazení tzv. sendvičové podestýlky. Dno boxového lože se pokrylo 15 cm vrstvou vyzrálého hnoje. Tato vrstva se zvlhčila, důkladně sešlapala a následně se na ní navrstvila a sešlapala dlouhá, neřezaná sláma, která byla pokryta 10 cm vrstvou krátce řezané slámy. Skladba této vrstvené podestýlky dostala pracovní název *sendvič I.* Po několika letech zkušeností se dá konstatovat, že tato varianta je vhodná a osvědčuje se i v tzv. bezstelivovém ustájení. Volba této podlahoviny má své opodstatnění především v rekonstruovaných stájích, kde původní stelivový systém s klasickým mobilním vyhrnováním mrvy je nahrazen novým, „téměř bezstelivovým“ systémem s povrchoým vyhrnováním chodeb pomocí lopat, kdy pevné a tekuté

výkaly s malou příměsí steliva jsou shrnovány do kanálů a skladovány v nádržích. Tedy podobně, jako v tradičních bezstelivových stájích s produkcí kejdy. Jak ale charakterizovat statkové hnojivo produkované v takovéto stáji s redukováním nastýláním? Vycházíme-li z terminologie příslušné platné technické normy (ČSN 75 6790), výsledný produkt s příměsí steliva, byť malou, je definován jako chlévská mrva. Sušina této směsi pevných a tekutých výkalů spolu se zanedbatelným podílem steliva však ve správně provozovaných stájích nikdy nepřekročí hodnotu 11 %, která je určitou hranicí pro bezproblémové tečení a účinné čerpání tohoto produktu. „Funguje“ tedy stejně jako kejda. Při zapojení separátoru do linky odklizu je pak vlastní provoz vysoce funkční.

Bez separátoru toto provozovat nelze!

SKLADBA SENDVIČE I.

- A. VYZRÁLÝ HNŮJ 15 cm
- B. DLOUHÁ SLÁMA
- C. KRÁTCE ŘEZANÁ SLÁMA 10 cm

Jaký je pracovní postup při založení sendviče I. ?

Dno se pokryje 15 cm vyzrálého hnoje

Navrství se dlouhá neřezaná sláma

Povrch se pokryje 10 cm krátce řezané slámy

Kritéria SENDVIČE I.

- ➔ Spotřeba pracovního času na denní údržbu lože kolísá v rozsahu 38-55 sekund na lože a den.
- ➔ Stabilita výše uvedené směsi stoupá s podílem hnoje.
- ➔ Výběr materiálu je podmíněn kvalitou hnoje, proto se zcela vylučuje hnůj čerstvý, nevyzrálý, zvodněný srážkami nebo hnůj telecí, který přináší i hygienická rizika.

Metoda preferenční testace :

- Dojnice vybírají ze dvou či více předložených možností jednu, pro ně v daném okamžiku nejpříjemnější.
- Pocit, resp. dojem člověka se může výrazně odlišovat od toho, co pociťuje kráva.
- Ve výjimečných podmínkách může kráva volit podlahovinu neakceptovatelnou pro chovatele (např. při tepelném stresu uléhá na hnojnou chodbu).

Při preferenčních testacích spolu se sendvičovou podestýlkou v hlubokém loži boxu se testovaly běžné podlahoviny vysokých loží (rohože, betonová podlaha). Dojnice dávaly tomuto stlanému loži přednost. Že by vůně domova? V zimním období byl sendvič I. dokonce lepší i ve srovnání s nákladnými matracemi. Při vysoké mléčné užitkovosti potřebují krávy pohodlné, plně komfortu vyhovující lože. Praxe ukazuje, že celkovou denní dobu ležení okolo 12 hodin lze dosáhnout jak na sendviči z hnoje a slámy, tak i na sendvičových podestýlkách jiných skladeb.

Sláma + vápenec**SENDVIČ II.**

Před časem jsme se v článcích i na seminářích několikrát zmínili o možnosti využití podestýlky ze směsi řezané slámy a mletého vápenec do stájí, kde lze produkovat kejdu (resp. mrvu s příměsí steliva, kde obsah sušiny nepřesáhne 11%). Tato varianta s pracovním názvem sendvič II. alespoň dočasně může nahradit tzv. vysoké stání s matracemi v původně stelivových stájích s tzv. hlubokým ložem.

Někteří chovatelé dle návodu technologického oddělení VÚŽV Uhřetěves odzkoušeli a dosud mají dobré zkušenosti s novou skladbou podestýlky, tzv. sendvičem II. Obava z „něčeho nového“ je zpravidla namístě, a proto zodpovíme nejfrekventovanější otázky. Jak vysoce je tato varianta funkční? Jaký poměr vápenec a slámy je vyhovující? Jaké jsme zvolili postupy?

Jaká je skladba sendviče II. ?

Uvedené schéma umožní vytvořit optimální povrch lože podlahovinou, která je stabilnější, hygieničtější i méně pracovně náročná než podlahovina ze sendviče I.

Celková výška stabilního sendviče II. by měla být 22-25 cm.

- ➔ **A. ZÁKLADNÍ VRSTVA : 12-15 cm**
Směs asi 10 cm dlouhé slámy a navlhčeného vápenec (trvalá „matrace“).
- ➔ **B. KRYCÍ VRSTVA : 10 cm**
Směs krátce řezané (4 cm), popř. drcené slámy a suchého vápenec (nakypřena nad základní vrstvou).

Jak se připraví směsi obou vrstev ?

- Naplnit krmný vůz ječnou slámou 10 cm dlouhou.
- Přidat vápenec.
- Doplnit vodou a asi 8-10 minut míchat.
- Udělat tzv. „zkoušku nahrubo pěstí“, zda vlhkost je odpovídající.

„Pěstní zkouška“**A. Základní vrstva**

Po sevření směsi pěstí by ze vzorku měla mírně odkapávat voda.

B. Krycí vrstva

Voda nesmí ze směsi po sevření pěstí odkapávat.

Jaká je osvědčená receptura na 1 boxové lože ?

→ **ZÁKLADNÍ VRSTVA:** 20-22 kg ječné slámy
70-80 kg vody
140-150 kg vápence

→ **KRYCÍ VRSTVA:** 20-22 kg ječné slámy
20-25 kg vody
80-100 kg vápence

**Vápenec musí být velice jemný, velikost zrna < 0,09 mm
Nesmí se použít pálené či hašené vápno!!**

Jak se vrstvy zakládají ?

- Betonovou podlahu zvlhčit vodou.
- Navrstvit základní vrstvu (12-15 cm) a dobře sešlapat.
- Nastlat krycí vrstvu (10 cm), lehce sešlapat a urovnat.

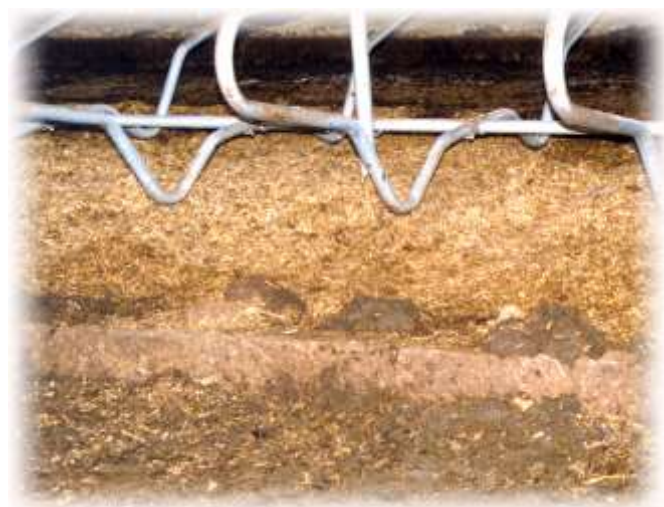

Ze zkušebních provozů vyplynul užitečný poznatek, že pokud chce chovatel změnit **původní SENDVIČ I.** (hnůj + sláma) na **nový SENDVIČ II.** (sláma + vápenec), může bez větších problémů nastlat pouze krycí vrstvu, která se lehce sešlape. Vhodné je však zvýšit podíl vápence o 20 %.

Jak udržovat sendvič II. ?

„Matrace“ typu sendvič II. není „bezobslužná“. Vyžaduje pokud možno každodenní odstraňování ojedinelých výkalů z loží, což však jde velice snadno, protože se výkaly dobře spojují s vápencem.

Důležité je, aby krycí vrstva, a to zvláště v letním období, nebyla příliš suchá. Tím by se zvýšila prašnost, a tím i nepohoda zvířat. Proto občasné zvlhčení této vrchní vrstvy je při teplotách nad 25 °C velice žádoucí.

Odstraňování výkalů je nezbytné

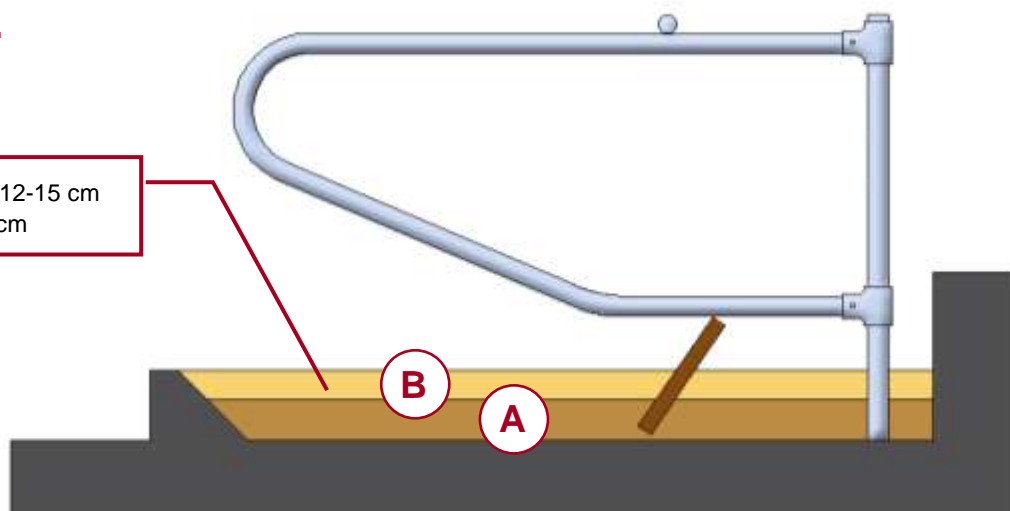

„Truhlík“ vytvořený tzv. prsními opěrkami

K údržbě lože přispívá i „truhlík“ vytvořený tzv. prsními opěrkami. Výborně poslouží jako zásobník pro vápenec či směs krycí vrstvy pro aktuální doplňování této podestýlky na povrchu lože. Spotřeba práce je o málo nižší oproti sendviči 1, v rozsahu 35-48 sekund na lože a den. Předpokládá se hlavně mechanizované přistýlání, nejlépe starším krmičím vozem, který je určen jen pro tento účel. Při neprůjezdné stáji by ale namáhavost této pracovní operace byla nadměrná.

SKLADBA SENDVIČE II.

- A.** ZÁKLADNÍ VRSTVA 12-15 cm
B. KRYCÍ VRSTVA 10 cm

SENDVIČ II. Ize použít i ve variantě, kdy krycí vrstva je namíchána ze separované pevné frakce kejdy a mletého vápence (velikost zrna < 0,09 mm), a to ve vzájemném objemovém poměru 3:1.

➔ Písek + sláma

Ve sledované stáji se na žádost chovatele jako kontrolní lože vytvořilo několik boxů tzv. pískových. Přesátý betonářský písek (zrno 2-3 mm) se promíchal s krátce řezanou slámou a vodou (letní období).

Velikost zrna přesátého písku 2-3 mm

Z APLIKACE TÉTO VARIANTY VYPLYNULO NĚKOLIK POZNATKŮ:

- ➔ Už při vlastní homogenizaci docházelo k separaci jednotlivých komponent.
- ➔ Podestýlka byla velmi „živá“, rychle mizela z loží a vytvářela pro zvířata nepohodlné „talíře“ dosahující až na beton.
- ➔ Vznikaly problémy v kanálech, jímkách a při čerpání kejdy.
- ➔ Dojnice preferovaly sendvič I. i II. Chovatelé hodnotili tuto pískovou variantu vesměs nepříznivě. Jak je zřejmé, nikoliv vše, co přichází z USA, je v Česku vyhovující.

➔ Separovaná kejda

O nastýlání pevnou separovanou frakcí kejdy je u chovatelů provozujících typické kejdivé hospodaření v poslední době veliký zájem. Namísto všech slamnatých nebo pískových podestýlek se doplní hluboké lože pevnou frakcí kejdy o sušině 30 %. Je to možnost, která může řešit chovatelům s nedostatkem stelivové slámy či pilin tzv. měkkou matraci, resp. lože, přičemž to není v kejdě cizorodá příměs jako sláma.

Při preferenčních testacích krávy dávaly přednost tomuto podlahovému materiálu před ostatními (matrace, písek, beton, rohože, piliny atd.). Z toho vyplývá, že tato podestýlka je ke zvířatům co do pohody ležení „přátelská“. Jiná věc však spočívá v tom, že dosud neověřené názory hygieniků apriori tuto podestýlku zpochybňují vzhledem k event. hygienickým rizikům. Přestože naše několikaměsíční sledování frekvence výskytu mastitid tento předpoklad nepotvrzují, lze se nadít, že přijde k nějakým omezujícím předpisům pro užití tohoto materiálu. Na našem ověřovaném provozu jsme proto odzkoušeli variantu směsi tuhé frakce a mletého vápence v objemovém poměru 3:1. Nejen, že došlo ke zvýšení sušiny tohoto materiálu, ale vytvořil se i určitý předpoklad pro zvýšení hygienické úrovně tohoto materiálu (zvýšení pH). Zvířata zaléhávala do těchto

Separovaná frakce kejdy v boxovém loži

boxových loží stejně dobře jako do loží s neupraveným materiálem bez vápence. Čistota zvířat byla ještě na vyšší úrovni, paznehty byly sušší. Doporučujeme míchání této směsi nejlépe zahájit v letním období, kdy povrch separované pevné frakce (pod otevřeným přístřeškem) je kontinuálně vysušován. Otázkou dosud zůstává ekonomická efektivnost této podestýlky při pořízení nového separátoru a skladů pouze k tomuto účelu.

Skladování separované frakce kejdy

Sušení separované frakce kejdy

Přehled zásad a poučení pro užití netradičních podlahovin

<p>SENDVIČ I. hnůj + sláma</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➔ Dlouhodobě osvědčená podlahovina stelivových boxových loží ➔ Vyhovující čistota vemen a paznehtů ➔ Slámu lze nahradit pilinami či hoblinami u obou variant ➔ Stabilita podlahoviny je menší než u sendviče II. ➔ Na sendvič I. lze založit sendvič II. ➔ Čištění a dostýlání lože v intervalu 2-3 dny ➔ Užití separátoru je nezbytné ➔ Bez ruční práce (dostýlání, úprava lože) méně funkční podlahovina ➔ Při užití přeronových kanálů nevhodná podlahovina
<p>SENDVIČ II. sláma + vápenec</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➔ Sendvič II. lze založit na sendviči I. ➔ Podstatně stabilnější podlahovina než sendvič I. ➔ Čistota vemen i paznehtů je výborná ➔ Vápenec doplňuje bilanci živin v hnoji či kejdě ➔ Podlaha na chodbách se jeví jako drsnější a neklouzavější ➔ Omezuje se vytvoření „deky“ v nádržích na kejdu ➔ Nadměrné množství vápence však zvyšuje sediment v jímkách ➔ Kejda je s vápencem „tekutější“ ➔ Zákaz používání páleného či hašeného vápna ! ➔ Omezuje namnožení patogenních mikroorganismů v zadní části boxů ➔ Velikost zrna vápence musí být < 0,09 mm (dobrý rozptyl ve slámě) ➔ Vápenec na sebe naváže velké množství kapaliny ➔ Slámu lze nahradit pilinami či hoblinami ➔ Čištění a dostýlání za 2-3 dny ➔ Užití separátoru je nezbytné ➔ Bez ruční práce (dostýlání, úprava lože) méně funkční ➔ Při užití přeronových kanálů je to nevhodná podlahovina
<p>SEPARÁT KEJDY s vápencem</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➔ Užití suché pevné frakce kejdy jako podestýlky je vhodné (preference) ➔ S přídavkem mletého vápence je tato varianta s minimem připomínek ➔ Vhodná podlahovina i pro použití ve stájích s přeronovými kanály ➔ Stelivovou směs je doporučeno připravit již v létě ➔ Množství vyhrnuté podestýlky činí 0,5-0,8 kg na lože a kus ➔ Dostýlání směsi je dle potřeby v rozpětí 2-5 dnů ➔ Před provozováním je nutný ekonomický propočít

VÝZKUMNÝ ÚSTAV ŽIVOČIŠNÉ VÝROBY – UHŘÍNĚVES
104 00 Praha 10 - Uhříněves, Přátelství 815 • <http://www.vuzv.cz>

Doc. Ing. Oldřich Doležal, DrSc.
VÚŽV Uhříněves
Přátelství 815, 104 00 Praha 10
tel.: 267009686
e-mail: dolezal.oldrich@vuzv.cz

Daniela Černá
VÚŽV Uhříněves
Přátelství 815, 104 00 Praha 10
tel.: 267009532
e-mail: cerna.daniela@vuzv.cz

Ing. Josef Knížek
VÚŽV Uhříněves
Přátelství 815, 104 00 Praha 10
tel.: 267009684
e-mail: knizek.josef@vuzv.cz

Metodický list vychází z řešení Výzkumného záměru č. MZE 0002701402
Obrazový materiál převzat z archivu autorů

ISBN 90 86454 47 0

© Výzkumný ústav živočišné výroby